

YEDİKITA

AYLIK TARİH VE KÜLTÜR DERGİSİ
KASIM 2023 - SAYI 183

YAYINCI
ÇAMLICA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi AHMET TEMİZ
Yayın Yönetmeni (Sorumlu) KEMAL ERKAN
Yayın Editörü VEYSEL SEKMEN
Editörler R. KEMAL SUBAŞI
EMRE BOYACI
Dijital İçerik Editörü TUNAHAN KANICI
Yayın Danışmanları SELMAN SOYDEMİR
İBRAHİM COŞKUN
Tasarım SÜLEYMAN KÖKLÜ
Kurumsal İletişim İSMAIL GÜR - MURAT SAFRAN
Web AURORA BİLİŞİM

KÜTÜPHANE VE ARŞİV

Çamlıca Araştırma Kütüphanesi
www.camlicalibrary.org

YÖNETİM YERİ

Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.
Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad. No 54
Güneşli - Bağcılar / İSTANBUL
Sertifika No 46592

REKLAM

HÜSEYİN GÜNEY
huseyin.guney@camlicabasim.com

BASKI

Çamlıca Basım Yayın

YAYIN SÜRESİ-TÜRÜ

Aylık-Yerel Süreli
ISSN 1308-5379

AVRUPA (ALMANYA)

ENDER GMBH, Melatener Weg 18 - 50825 KÖLN
Tel. +49 221 690 58 90
www.camlicakitap.de / abone@camlicakitap.de

AVRUPA (HOLLANDA)

Çamlıca Kitap B.V. Bernmelseweg 67 6662 PE Elst-GLD
Holland / info@camlicakitap.nl / www.camlicakitap.nl

YEDİKITA Dergisi'nin bütün yayın hakkı, Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.'ye aittir. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayınlanan reklamların her türlü mesuliyeti, sahiplerine aittir.

İRTİBAT VE ABONE

0850 811 9 811
abonemerkezi@camlicabasim.com
Yazı İşleri (0212) 657 88 00 - 7103
WhatsApp Hattı 0530 285 38 04

ÇAMLICA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Ziraat Bank IBAN TR81 0001 0021 0550 7231 7750 02
Akbank IBAN TR60 0004 6011 9388 8000 0135 18

yedikita.com.tr editor@yedikitadergisi

f i t y / yedikitadergisi

Yeni bir okuma deneyimi için
dijital sayılarımız
Çamlıca Kitap uygulamasında

Yedikitadan...

Burası alışveriş dünyası... Nefes alınır, verilir, ömr-i azîz tüketilir. Âdemoğlu var oldukça, alışverişi de var olmuş. Bazısı insanın kendini etkilemiş, bazıları iki kişiyi ilgilendirmiş. Ama tarihte öyle takaslar öyle değiş tokuşlar olmuş ki bütün dünya, bundan etkilenmiş...

Fatih Sultan Mehmed Han niye patatesli güzel bir yahni yiyemedi? Amerikalı kovboyların atları Amerikalı mıydı? Bir avuç İspanyol, milyonlarca Kızılderili'yi nasıl alt etti? Dosyamız, bu suallerle başlıyor ve bunlara mantıklı bir cevap getiriyor: Kolomb Mübadelesi

Kristof Kolomb'un 1492'de başlayan seyahatleri, kıtaları fiziksel anlamda bir araya getiremese de kültürel olarak birleştirmiştir. Kolomb Mübadelesi veya Takası olarak adlandırılan bu alışverişle Avrasya ile Amerika, küresel anlamda birbirine bağlanmış; kıtalararası insan, bitki, hayvan, hastalık, kültürel alışkanlıkların aktarımı sağlanmıştı...

Çoğumuz için "Kolomb" ve "Mübadele" kelimeleri tek başlarına zihnimizde çok farklı anlamlar ifade etse de birleştiğinde bize farklı bir dünya perspektifi çiziyor. Vesileler dünyasında önemli bir değişime vesile olan ve dünyanın neredeyse tamamını etkileyen bu alışveriş, küreselleşmeye giden yolun da taşlarını döşüyor.

Türkçe literatürde az yer alan, fakat dünya tarihini derinden etkileyen bu kavramı ve olaylar silsilesini, yabancı kaynaklardan da istifadeyle siz kıymetli okurlarımıza sunuyoruz.

İstifadeli okumalar dileriz.

İçinde

KASIM 2023
sayı

183

26-39

KÜRESELLEŞMENİN TOHURLARI BÖYLE ATILDI

KOLOMB MÜBADELESİ

YENİ DÜNYA'DAN GELENLER ESKİSİNDEN GİDENLER

TUNA SER

ekiler

6
AYIN GÜNÜ
MEHMED ŞEVKİ

8
YAZIHANE
OSMAN GAZİ'NİN
OĞLUNA VASIYETİDİR!

10
MEKTUPLA GELECEĞİN
İNŞASI NASIL OLUR?
ASAFA KEREM

18
ENDÜLÜS'ÜN ALTIN ÇAĞINDA BİR
SARAYŞEHİR
MEDİNETÜZZEHRÂ
KAYIHAN ÇAĞLAR

40
ÂNIN HİKÂYESİ
SÖZ UÇAR, YAZI
KALDIRILIR,
İZİ KALIR!
TUNA SER

42
TOPKAPI SARAYI'NIN SON KÖŞKÜ
MECİDİYE
TUNAHAN KANICI

48
TARİH AMBARI
MUSTAFA DEDELER

50
SFENKS'İN BURNUNU
KİM KIRDI?
AHMET SARBAY

56
ORDULARIN ARKASINDAKİ
GÖRÜNMEYEN GÜÇ
DUA ASKERLERİ
AHMET TEMİZ

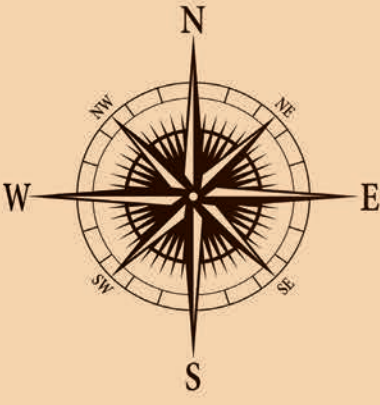
61
BERCESTE

62
744 SENELİK ZARAFET
İNCE MİNARELİ
MEDRESE
ARIF HATTATOĞLU

70
İLİM MECLİSİNDEN İŞ HANINA
İBNÜLEMİN
KONAĞI'NIN HAZİN
HİKÂYESİ
YASİN ODABAŞI

76
TESTGÂH
ESKİ ZAMAN
SİLAHLARI
AHMET SARBAY

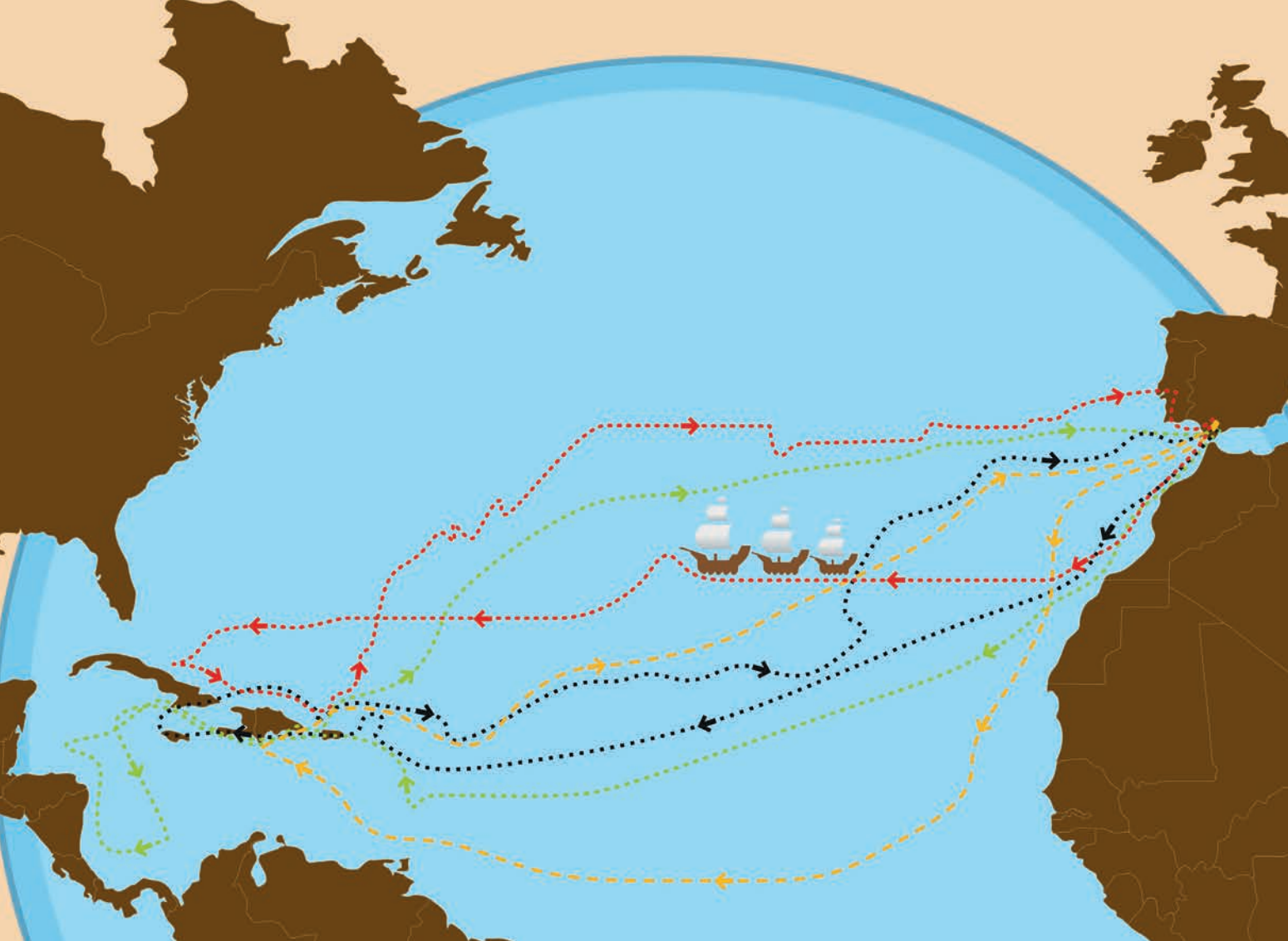
78
BULMACA
SELMAN ASLAN

DÜNYAYI KÜRESELLEŞTİREN ALIŞVERİŞ

Kolomb Takası

Kristof Kolomb'un 1492'de Coğrafi Keşifler kapsamında neresi olduğundan habersiz Amerika'ya gelmesi, başka keşiflerin ve alışverişlerin kapısını aralamıştı. Kolomb Mübadelesi yahut Kolomb Takası olarak adlandırılan bu alışverişle Avrasya ile Amerika küresel anlamda bağlanmış; kıtalararası insan, bitki, hayvan, hastalık ve kültürel alışkanlıkların aktarımı sağlanmıştı...

YENİ DÜNYA'DAN (KUZEY VE GÜNEY AMERİKA) DİĞER KITALARA YAYILANLAR

BİTKİ

Mısır, Manyok, Patates, Tatlı Patates,
Domates, Yer Fıstığı, Balkabağı, Kabak,
Ananas, Acı Biber, Tütün, Kakao, Vanilya,
Avokado, Kauçuk

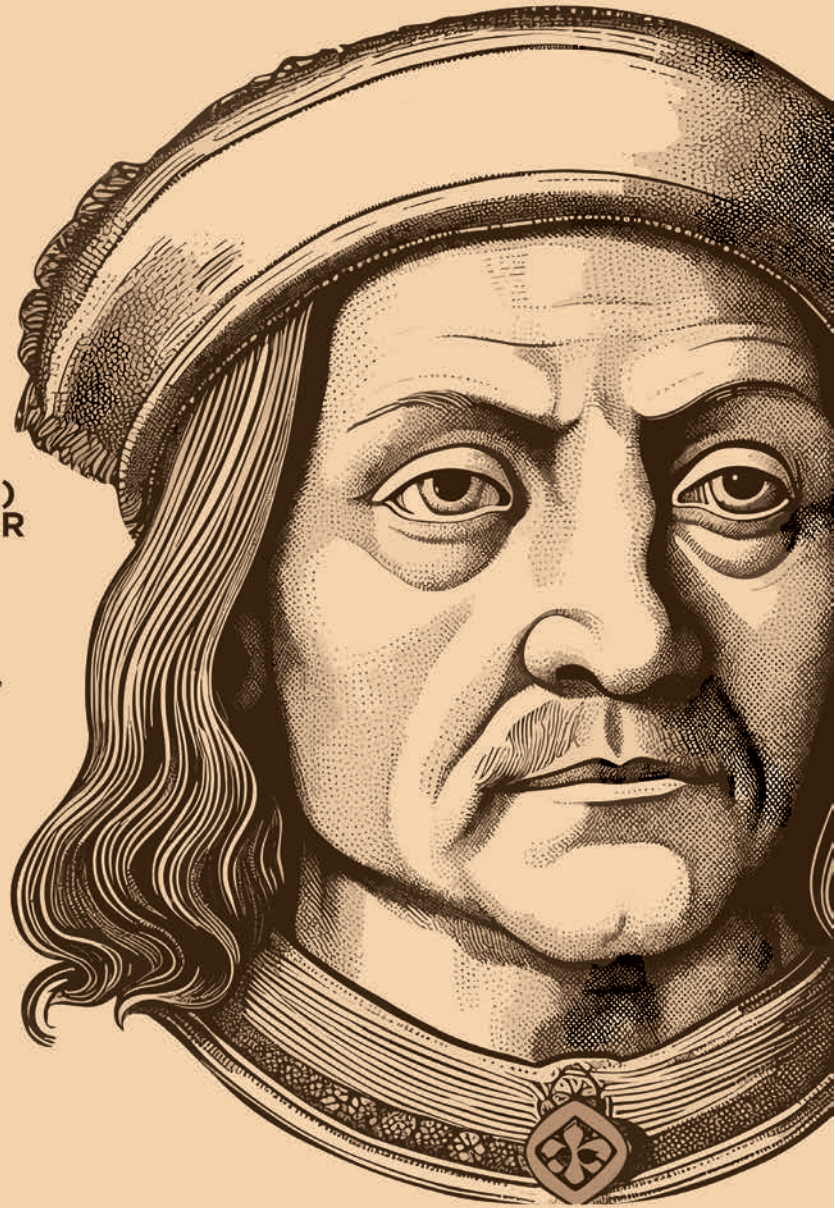
HAYVAN

Hindi

HASTALIK

Frengi

**Ayrıca tonlarca altın ve gümüş...*

ESKİ DÜNYA'DAN (ASYA, AVRUPA VE AFRİKA) AMERİKA'YA YAYILANLAR

BİTKİ

Şeker Kamışı, Kahve, Soya Fasulyesi,
Buğday, Pirinç, Çavdar, Arpa, Muz, Portakal,
Limon, Diğer Turunçgiller, Üzüm, Karpuz,
Yer Elması, Sorgum, Bamya

HAYVAN

Koyun, Keçi, İnek, Deve, At, Hinzır, Bal Arısı

HASTALIK

Kızamık, Grip, Çiçek Hastalığı, Suçiçeği,
Hıyarcıklı Veba, Kızıl, Zatürre, Tifo, Tifüs,
Tüberküloz, Difteri, Kolera, Sıtma,
Sarıhumma

**Ayrıca Afrika'dan köle olarak milyonlarca
insan ve Avrupa'dan gönüllü milyonlarca
göçmen...*

ânın hikâ- yesi

TUNA SER

آنک چکایری

SÖZ UÇAR, YAZI KALDIRILIR, İZİ KALIR!

Zaman: 1912 Kasım.

Mekân: Üsküp Tren
İstasyonu...

Zamanı ve mekânı
tamamlayan insana
gelince; bu topraklardan
çekilmek zorunda
kalmış Osmanlı. Dile
kolay, tahayyülü zor;
500 yıl hüküm sürülen
diyarlar, şimdi el
olmuş. Kendisi gidince
yazısı da siliniyormuş
insanın. Sırlar, şehri
ele geçirince hemen
yazıya el atmışlar.
Osmanlı Türkçesiyle
yazılan eskimez
harfler, yerini yenisine
bırakmış. Her ne kadar
“söz uçar, yazı kalır”
derlerse de yazı silinmiş
ama Osmanlı'nın
Balkanlar'daki izi hâlâ
bâki...

SIKINTIDAN KURTARMAK

Sultan Abdülaziz Han, kendisinden umduğu başarıyı gösteremeyen sadrazam Ahmed Esad Paşa'yı görevden almaya karar vermişti. Mabeyn Başkâtibi Atıf Bey'i mühr-i hümayûnun alınması için görevlendirdi. Atıf Bey, paşanın evine zaman zaman gidip gelenlerden olduğu için, padişah iradesinin uygulanması hususunda zor durumda kalmıştı. Ancak, ne olursa olsun padişahın emrini yerine getirmek lazımdı. Akşam yemeğinden sonra kalkıp, sadrazamın Beşiktaş/Ihlamur'daki konağına gitti. Esad Paşa, Atıf Bey'in her zamanki gibi ziyaretine geldiğini düşünerek hal hatır sordu. Muhabbete koyuldular. Sadrazam, ahvalin zorluğundan sözü, bu vazifeyi yaparken çok sıkıntı çektiğine getirdi. Mühr-i hümayûnu ne şekilde geri isteyeceğini düşünüp duran Atıf Bey, sadrazamın bu sözünü fırsat bildi:

“İşte, şevketli efendimiz de zatınızı bu zorluktan kurtarmak için, sizden mühr-i hümayûnun alınmasına bendenizi memur kıldı.” dedi. Esad Paşa biraz bozuldu ama mührü çıkarıp teslim etti.

Dünyanın en sessiz yerinin Amerika'daki Orfield Laboratuvarı olduğunu; burada kalın cam elyaf, iki kat yalıtılmış çelik duvarlar ve 30 cm kalınlığında betonla çevrilen odanın özel yalıtım malzemeleri sayesinde ses dalgalarını yansıtmayıp -9 desibelde bir sessizliğe sahip olduğunu; buraya giren bir insanın kendi kalp atışlarını, akciğerindeki nefesi ve eklemlerinin seslerini bile duyabildiğini...

BİLİYOR
MUYDUNUZ?

← Ahmed Esad Paşa

SÖZLERİN ASILLARI

BAKLAVA MI KÜNEFE Mİ?

Oldukça zengin olan mutfağımızda tatlılar ayrı bir yer tutar. Tatlılar, yapılış usulünden tüketilme şekline kadar belli bir kültürü de beraberinde taşır. Meşhur tatlılarımızdan Baklavanın isminin kökeni tartışmalıdır. Bir görüşe göre kelimenin Moğolca “bağlamak, sarmak” anlamındaki “bakla”dan geldiği söylene de yaygın bilgiye göre kelime Arapçadır. Baklava; Arapça baklavî بقلوي “örme zincir” kelimesinden dönüşerek tatlının kesim biçimine atıfla bakla(t) بقله “bakla, zincir halkası” kelimesinden türetilmiştir. Meşhur tatlılarımızdan olan künefenin de kökeni Arapçadır. “Knf” kökünden gelen künâfa(t) كنفاء “tel kadayıfı” kelimesinden alıntıdır. Bu kelime, anlam ilgisi olarak Arapça kenefe كنف “kanadı altına aldı, kucakladı, sardı” manasıyla peynirin tel kadayıfla sarılmasını hatırlatır.

SASANİLER NİÇİN YIKILDI?

Gurretü'l-Beyzâ isimli eserde şöyle bir anekdot nakledilir:

Sasanîlerin bazılarına şunu sordular: “Bu kadar uzun süre saltanat sürdürdükten sonra devletinizin yıkılmasının sebebi neydi?” Şöyle cevap verdiler:

“Büyük işleri, layık olmayan kişilere verdikleri için... Çünkü işler, alâkasız kimselere teslim edildiği için tecrübeli ve tedbir sahibi kişilerle akıl sahibi insanlar, devlet yönetiminden uzaklaştılar ve sultanın etrafında kendi menfaatleri için çalışan kişiler kaldı. Akılları, nefislerine köle olmuş kimseler, vali ve hâkim yapıldığı için memleket ellerinden çıktı.”

KOMŞUNUN KAÇ HAKKI VARDIR?

Komşu ve komşuluk hakkı ile alâkalı Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadîs-i şerîfinde şöyle buyurmuştur:

“Komşu üç kısımdır: Biri, kendisi için bir hak olan komşudur. Bu, hakkı en az olan komşudur. Biri, kendisi için iki hak olan komşudur. Biri de kendisi için üç hak olan komşudur.

Bir hakkı olan komşu, akraba olmayan gayrimüslim komşudur. Onun sadece komşuluk hakkı vardır.

İki hakkı olan komşu, Müslüman komşudur. Onun din kardeşliği ve komşuluk hakkı vardır.

Üç hakkı olan komşu, Müslüman ve akrabalık bağı olan komşudur. Bunun da din kardeşliği, komşuluk ve akrabalık hakkı vardır.”

كوكدن نه ياغدئ كيم آنى يير ايتمدى قبول

Gökten ne yağdı kim anı yir itmedi kabul
Necâtî Bey (İsâ)

Gökten ne yağdıysa yer onu kabul etmedi mi?

Eski Zaman Silahları

İnsanoğlu, tarihte ve günümüzde hiç değişmeyen sebeplerle savaşır; para, doğal kaynak, şan, onur, toprak, din gibi... Sebepler hiç değişmemiş ama silahlar çok değişmiştir. Günümüzde savaş uçakları, tanklar, toplar kullanılırken eskiden daha "basit" silahlar kullanılmış. Bunları "ilkel" aletler olarak görmeyin, insanoğlu bunlarla çağ açıp çağ kapatıyordu. Buyrun eski zaman silahlarının dünyasına...

1- Türklerin Orta Asya'da imal ettiği iki silah vardı. Biri ısıklık çalarak hedefe giden ok, diğeri keskin kılıçlarıydı. Demircilik ata mesleği olduğundan ok ucu ve kılıçlar çok meşhurdu. Anadolu'ya göç edince kılıç yapım merkezleri kurmuşlardı. Bu gelenek, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde de devam etti. Türk kılıçlarını diğer kılıçlardan ayıran özellik neydi?..

- a-Eğri görünümlü olması
- b-Çeliğine çok su verilmiş olması
- c-Kavisli olması sebebiyle çok rahat kullanılabilmesi
- d-Hepsi

2- Mızrak, boyları 2-2,5 metre arası değişen, ucuna delici metal takılan sopalara denir. Hafif veya ağır olup elle, dururken veya koşarken fırlatılabilirdi. Daha uzunlarına "kargı" denirdi. Askerlikte ve avcılıkta kullanılan mızrakların bir de ufakları vardı ki adına "harbe" derlerdi. Yaklaşık 1-1,5 metre uzunluğunda idi. Tarihte en meşhur harbe kullanıcısı, Sahabe-i Kiram'dan Hazret-i Vahşi (r.a.) idi. Müslüman olmadan önce Hazret-i Hamza'yı (r.a.) bu silahla şehit etmişti. Sonra büyük pişmanlık duyan Hazret-i Vahşi, aynı silahla pek çok suçsuz insanın kanına giren Müseylimet'ül-Kezzâb'ı ortadan kaldırıncaya, biraz teselli bulmuştu. Harbe hangi milletin millî silahıdır?..

- a-Afrikalı Buşmanların
- c-Avustralyalı Aborjinlerin
- c-Habeşlilerin
- d-Bedevi Arapların

3- Gürz, düşmanı yaralamak ve zırhını parçalamak için yakın çatışmada elle kullanılırdı. Topuz veya bozdoğan da denirdi. Demir, bakır, pirinç veya bronzdan yapılıyordu. Piyadelerin kullandıkları daha hafifti. Sultan Alp Arslan, Malazgirt Savaşı'nda hem kılıç hem de gürz kullanmıştı. Sultan Dördüncü Murad Han'ın usta bir gürz kullanıcısı olduğu bilinir. İran seferinde yanında idman için götürdüğü gürzün ağırlığını tahmin edin bakalım...

- a-100 kilogram
- b-256 kilogram
- c-40 kilogram
- d-10 kilogram

4- Savaşlarda yakın mesafelerde kılıç, kama, balta ve gürz kullanılırken uzaktaki hedefe ok, mızrak ve sapanla taş atılırdı. Sapan, bunların en ucuzuydu. Zira bunun için iki uzun lastik ve ortasına yerleştirilmiş bir beşik kâfi idi. Malzemesi de her yerde kolayca bulunan taş idi. Kabiliyetli bir sapancı, taşı 400 metreden fazla

uzağa atabilir, bir insandan daha küçük bir hedefi 130 metreden vurabilirdi. Taş deyip geçmeyin, bilim adamları sapan taşının etkisini, günümüzdeki hangi silahtan daha tehlikeli bulurlar?..

- a-45'lik magnum mermisi
- b-180'lik obüs mermisi
- c-105'lik havan mermisi
- d-Uçaksavar mermisi

5- Kırbaç ve kamçı, genellikle sopa gibi sert bir cismin ucuna ip veya sırm gibi esnek ve hareketli malzemeler iliştilerilerek yapılmış dayak ve kontrol araçları diye tarif edilir. Bununla insanları döverek cezalandırırlar, hayvanları da yönetirlerdi. Savaş alanında ikili mücadelelerde ustaca kırbaç kullananlar olurdu. Meselâ 5-6 metre uzaklıktaki düşmanın elindeki silahı ânında düşürebilirlerdi. Savrulan bir kamçının oluşturduğu şaklama sesinin hızı saatte kaç kilometreye ulaşıyordu?..

- a-90 km
- b-40 km
- c-1000 km
- d-180 km

6- Osmanlı Devleti'nde kullanılan ok ve yaylar efsane idi. Hem menzili uzundu hem de darbe şiddeti büyüktü. Dar mekânda, at veya diz üzerindeyken kullanılabilen kadar küçük, çok uzaktan vurabilecek, zırlı hedefi delip öbür tarafta yalman verecek (dışarı çıkabilecek) kadar kuvvetliydi. Bu konuda mesafe rekoru 845,5 metredir ki bugüne kadar kırılmamıştır. Osmanlı'da ok atan kişiye ne denirdi?..

- a-Kemankeş
- b-Süvari
- c-Balaban
- d-Cebeci

7- Doğu Roma'da geliştirilen bir silah vardı. Düşmanın âdeti ödünü patlatırdı. Kızgın kömür, kükürt ve zift karışımından imal edilirdi. Özelliği, atıldığı yerde söndürülemez olmasıydı. Karada olduğu kadar denizde de kullanılırdı. Suyun üzerine yayıldığında bile yanmaya devam eder, gemileri yakardı. Küp içine konulan karışım mancınkla düşmana atılırdı. İlerleyen zamanlarda, püskürtülerek atılabilen bir silaha dönüştü. Akdeniz'de

İslâm donanmalarının can düşmanıydı. Formülünü kimse bilmezdi. Türkçedeki "Her ihtimali düşün, ola ki derya (deniz) tutuşa!" deyimini buradan çıkmıştır. Bu silaha ne ad verilirirdi?..

- a-Rum ateşi
- b-Grejuva ateşi
- c-Gavur ateşi
- d-Hepsi

8- Mancınık, bir mermiyi uzağa fırlatmak için kullanılan basit bir savaş aleti idi. Özellikle İlk Çağ ve Orta Çağ'da temel kuşatma aracı olarak kullanılmıştı. Küçüğü, Romalılar tarafından geliştirilmişti. Eskilerin anlatımıyla 200 adım menzile sahipti. Emevîler döneminde Müslümanların geliştirdiği ve Endülüs'te çok faydalı olan büyük mancınık, 300 metre öteye kadar gülle atabiliyordu. Arapçada büyük mancınığa "mancanik mağribi veya macânîk efrencî" deniyordu. Çinliler ise buna "húihúi pào" diyordu. Húihúi pào ne anlama geliyordu?..

- a-Müslüman mancınığı
- b-Endülüs mancınığı
- c-Arap mancınığı
- d-Acem mancınığı

9- Balta, insanoğlu tarafından on binlerce yıldır odunu kesmek, şekillendirmek, parçalamak için ve savaşlarda silah olarak kullanılırdı. Kızılderililer gibi madenci olmayan toplumların baltalarının tokmağı metal değil, taş olurdu. Metali işlemlerini bilenler de baltayı savaş makinesine çevirebilirlerdi. Perslerin "eğer baltası" adını verdikleri "teberzin" İranlıların millî silahı olmuştu. Türkler bunu geliştirmişler, 40-50 cm uzunluğundaki metal bir sopanın ucunun iki tarafına hilal şeklinde iki bıçak koymuşlardı. Böylece teber, haçlı seferlerinden itibaren Türk ordusunun ana silahlarından biri hâline gelmişti. Sultanın korumaları, silah olarak bu baltaları kullandığından bunlara "teberdiyye" derlerdi. Bunlar hangi Türk devletinin korumalarıydı?..

- a-Osmanlı
- b-Selçuklu
- c-Memlük
- d-Gazneli